

Innhold

Forord	7
Kapittel 1 Innledning	17
1.1 Bakgrunn for prosjektet og valg av tema	17
1.1.1 Forprosjektet	17
1.1.2 Hovedprosjektet	19
1.2 Perspektiver	20
1.2.1 Fra foreldre- til barneperspektiv	20
1.2.2 Barnas egen stemme	21
1.3 Empirisk undersøkelse	21
1.3.1 Deltakende observasjon	21
1.3.2 Bakgrunnen for undersøkelsen	22
1.3.3 Utvalg og innsamling av materiale	22
1.3.3.1 Innledning	22
1.3.3.2 Bykontoret	23
1.3.3.3 Landkontoret	24
1.3.3.4 Sakstilgang og arkivsystemer	25
1.3.4 Materialets alder og dens betydning for sakenes relevans	27
1.4 Oversikt over framstillingen	28
Kapittel 2 Bokas verdi- og kildegrunnlag	30
2.1 Hjelpetiltakenes verdigrunnlag	30
2.1.1 Innledning	30
2.1.2 Prinsippet om barnets beste	30
2.1.3 Det biologiske prinsipp	34
2.1.4 Det minste inngreps prinsipp	37
2.1.5 Prinsippet om frivillighet og hjelp til selvhjelp	39
2.2 Rettskilder	42
2.2.1 Innledning	42
2.2.2 Den europeiske menneskerettighetskonvensjon av 4. november 1950	43
2.2.3 FNs konvensjon om barns rettigheter av 20. november 1989 ..	45
2.2.4 Barnevernloven av 17. juli 1992 nr. 100 (bvl.)	48
2.2.5 Forarbeider	49
2.2.6 Rettspraksis	49
2.2.6.1 EMD-praksis	49

2.2.6.2	Norsk rettspraksis	50
2.2.7	Forvaltningspraksis	50
2.2.7.1	Fylkesnemndpraksis	50
2.2.7.2	Kommunal forvaltningspraksis	50
2.2.7.3	Særlig om forvaltningspraksis som rettskildefaktor	51
2.2.8	Andre kilder	54
2.2.8.1	Juridisk litteratur	54
2.2.8.2	Samfunnsforskning	54
2.3	Begrepet gjeldende rett	55
Kapittel 3	Barnet i fokus	60
3.1	Utviklingen i synet på barn	60
3.1.1	Barns samfunnsmessige verdi	60
3.1.2	Skoler og forbedringsanstalter	63
3.1.3	Barn som egen gruppe i samfunnet	64
3.1.4	Bli barn diskriminert?	67
3.2	Barn som rettssubjekt	71
3.2.1	Generelt om barn og rettigheter	71
3.2.2	Barn og grunnrettigheter	74
3.2.2.1	Hva er grunnrettigheter?	74
3.2.2.2	Grunnrettigheter av særlig betydning for barn	76
3.2.2.3	Verdi- og rettighetspyramide	85
3.3	Barneperspektiv	86
3.3.1	Innledning	86
3.3.2	Flere slags barneperspektiv	90
3.3.3	Barnets perspektiv på seg selv	93
3.3.4	Bokas barneperspektiv	94
3.4	Barnets interesser	95
3.4.1	Innledning	95
3.4.2	Forholdet til foreldrenes interesser	98
3.4.3	Typetilfeller	101
3.4.3.1	Typetilfelle 1	101
3.4.3.2	Typetilfelle 2	102
3.4.3.3	Typetilfelle 3	103
3.4.3.4	Typetilfelle 4	104
3.5	Barnevernssaken er barnets sak	105
3.5.1	Barnet som eier av saken	105
3.5.2	Barnet som part	106
3.5.3	Retten til å ytre seg og bli hørt, barnekonvensjonen artikkel 12	110
3.5.4	Andre hensyn bak barnets rett til deltakelse	118

3.5.5	Rett til å snakke med en voksen og bli ivaretatt, barnekonvensjonen artikkel 3 nr. 2	121
3.6	Praksis i barnevernssaker	125
3.6.1	Barnet blir oversett og utelatt	125
3.6.2	Årsaker til ekskludering av barnet	126
3.6.2.1	Ambivalent syn på barn og barndom	126
3.6.2.2	Manglende tillit til barn	126
3.6.2.3	Faglig uenighet	126
3.6.2.4	Faglig beskjedenhets?	128
3.6.2.5	Ønske om å skåne barnet og hindre opptrapping av konflikten	128
3.6.2.6	Ønske om å skåne seg selv	129
3.6.2.7	Bvl. § 4-3 som skranke?	130
3.6.2.8	Andre årsaker	130

Kapittel 4	Hjelpetiltak etter bvl. § 4-4	132
4.1	Oversikt over kapitlet	132
4.2	Formål med hjelpetiltak: forebygging og hjelp	133
4.3	Omfang av hjelpetiltak	138
4.4	Melding og undersøkelse	142
4.4.1	Meldeplikt til barneverntjenesten, bvl. § 6-4, 2. ledd	142
4.4.2	Bekymringsmelding, bvl. § 4-2	144
4.4.3	Undersøkelsesplikt og -rett, bvl. § 4-3	147
4.4.4	Samtale med barnet under undersøkelsen	150
4.4.5	Undersøkelser av barnet utenfor hjemmet	152
4.5	Råd og veiledning, bvl. § 4-4, 1. ledd	154
4.6	Hjelpetiltak, innledning	157
4.6.1	Lovtekst	157
4.6.2	Forholdet til sosialtjenesteloven	158
4.6.3	Anvendelsesområdet for bvl. § 4-4	159
4.6.3.1	Hjelpetiltak til barn og foreldre	159
4.6.3.2	Barn som bor hjemme	160
4.6.3.3	Barn i fosterhjem	160
4.6.3.4	Barn på behandlingsinstitusjon og senter for foreldre og barn	161
4.6.3.5	Barn på krisesenter	162
4.6.3.6	Barn på asyl- og flyktningmottak	165
4.6.3.7	Barn uten omsorg	170
4.6.3.8	Barn som skal tilbakeføres etter oppheving av omsorgsvedtak	172
4.7	Frivillige hjelpetiltak, bvl. § 4-4, 2.–3. ledd	173
4.7.1	Grunnvilkår: særlig behov for hjelp	173

4.7.1.1	Hva er særlig behov?	173
4.7.1.2	Hvor særlig må behovet være?	175
4.7.1.3	Særlig behov i praksis	176
4.7.2	Hensynet til barnets beste	181
4.7.3	De ulike tiltakene	186
4.7.3.1	Utformingen av § 4-4	186
4.7.3.2	Oversikt over de mest brukte tiltakene	187
4.7.3.3	Økonomisk stønad	189
	Innledning	189
	Dårlig økonomi som grunnlag for tiltak	189
	Dårlige boforhold et særlig problem	191
	Bruk av økonomisk stønad i praksis	193
4.7.3.4	Barnehageplass	197
	Innledning	197
	Stimulering, trygghet og sosial kompetanse	198
	Avlastningstiltak og rådgivning til foreldrene	199
	Utredning, tilsyn og kontroll	201
	Særlig om barn i omsorgssviktsituasjoner	202
	Avslutning	203
4.7.3.5	Besøks hjem	203
	Avlastning for foreldrene, fritidstilbud til barnet	203
	Kontroll og forberedelse til omsorgsovertakelse	204
4.7.3.6	Støttekontakt	205
	Avlastning for foreldrene, fritidstilbud til barnet	205
	Støttekontakt til foreldrene	207
	Støttekontakt som tiltak etter sosialtjenesteloven	207
4.7.3.7	Tilsyn	208
	Innledning	208
	Først og fremst kontroll	208
	Særlig om barn i omsorgssviktsituasjoner	209
	Bruk av tilsyn i praksis	210
	Tilsyn som forberedelse til omsorgsovertakelse	211
	Tilsyn for å hjelpe mor over en krise	213
	Tilsyn for å gi nybakt mor en sjanse på tross av alvorlig bekymring for hennes omsorgsevne/ ønske om å bedre mors omsorgsevne	215
4.7.3.8	Hjemkonsulent	216
	Innledning	216
	Bruk av hjemkonsulent i praksis	217
4.7.3.9	Familiebaserte tiltak	218
	Innledning	218
	Multisystemisk terapi (MST)	220

	Parental Management Training – Oregon-modellen (PMTO)	221
4.7.3.10	Andre hjelpetiltak etter § 4-4, 2. og 3. ledd	222
	Innledning	222
	Rådgivning og veiledning som går ut over § 4-4, 1. ledd	222
	Økonomiske støttetiltak til formål som ligger utenfor § 4-4, 3. ledd	223
	Behandlingstiltak til foreldrene	224
	Kontroll med foreldrenes rusmiddelmisbruk	225
4.8	Pålegg om hjelpetiltak, bvl. § 4-4, 4. ledd	225
4.8.1	Vilkår for å pålegge hjelpetiltak	225
4.8.2	Særlig om pålegg om tilsyn	227
4.8.2.1	Innledning	227
4.8.2.2	Omsorgsovertakelse er ikke til barnets beste	230
4.8.2.3	Saken er ikke godt nok opplyst til at omsorgsovertakelse kan vedtas	231
4.8.2.4	Fylkesnemnda har tiltro til foreldrenes forbedringspotensial og gir dem en siste sjanse.	233
4.8.2.5	Sikkerhetsnett for barneverntjenesten	235
4.8.2.6	Et lite brukt tiltak	236
4.8.3	Pålegg av foreldrestøttende tiltak	238
4.8.4	Avslutning.	242
4.9	Frivillig plassering utenfor hjemmet, bvl. § 4-4, 5. ledd	243
4.9.1	Innledning.	243
4.9.2	Et ekstraordinært hjelpetiltak	243
4.9.3	Frivillighet	246
4.9.4	Plasseringens varighet	247
4.9.5	Bruken av frivillige plasseringer i praksis	250
4.9.5.1	Innledning	250
4.9.5.2	Utslitt mor – vanskelige tenåringer	251
4.9.5.3	Mangelfull omsorg, plassering av mindre barn	251
4.9.6	Vurdering av omsorgsovertakelse, bvl. § 4-4, 5. ledd i.f.	252
4.9.7	Flytteforbud, bvl. § 4-8, 1. ledd	254
4.9.8	Omsorgsovertakelse, bvl. § 4-8, 2. og 3. ledd	256
4.10	Oppsummering	258
4.11	Oppfølging og tiltaksplaner, bvl. § 4-5.	260
4.12	Overprøving av vedtak etter bvl. § 4-4.	265
4.12.1	Klage på vedtak om hjelpetiltak	265
4.12.2	Klage på «ikke-vedtak»?	267
4.12.2.1	Henleggelse av melding i form av søknad, avvisning	267

4.12.2.2 Klage på avgjørelse om ikke å iverksette undersøkelse	268
4.12.2.3 Klage på beslutning om henleggelse av undersøkelse, unnlatt iverksetting av tiltak	270
4.12.2.4 Oppsummering	270
Kapittel 5 Barnet i saken – deltaker eller tilskuer?	272
5.1 Innledning	272
5.2 Trekk ved barnas livssituasjon	273
5.2.1 Barn av enslige mødre	273
5.2.2 Dårlig økonomi	279
5.2.3 Alder og kjønn	283
5.3 Meldingsinstans og årsak til melding.	284
5.4 Ble barna sett?	292
5.4.1 Innledning	292
5.4.2 Beskrivelser av barnet i vedtakene.	293
5.4.2.1 Beskrivelse av barnet mangler helt	293
5.4.2.2 I stedet beskrives mor	294
5.4.2.3 Barnet beskrives bare utenfra	296
5.4.2.4 Barnet beskrives både utenfra og innenfra	297
5.4.3 Beskrivelser av barnet i de øvrige saksdokumentene	298
5.4.3.1 Innledning	298
5.4.3.2 Beskrivelser av barnet mangler helt	299
5.4.3.3 I stedet beskrives mor?	301
5.4.3.4 Barnet beskrives både utenfra og innefra	302
5.5 Ble barnet snakket med, hørt og ivaretatt?	304
5.5.1 Innledning	304
5.5.2 Snakket saksbehandler med barnet under undersøkelsen?	304
5.5.3 Kommer barnets syn fram i vedtakene?	305
5.5.4 Kommer barnets syn fram i de øvrige dokumentene?	308
5.5.4.1 Generelt om barnets uttalelser	308
5.5.4.2 Barnets mening om tiltaket	311
5.5.4.3 Barnets formidling av hendelser og opplevelser	312
5.5.4.4 Konkrete saksopplysninger	312
5.5.5 Blir barnet ivaretatt?	312
5.6 Er vedtakene begrunnet i barnets behov?	314
5.6.1 Forvaltningslovens krav til begrunnelse	314
5.6.2 Barnets behov	316
5.6.3 Barnets og mors (fars) behov.	317
5.6.4 Mors (fars) behov.	318
5.7 Er barnets behov utredet og vurdert i saken for øvrig?	319
5.7.1 Innledning	319

5.7.2	Sakkyndig utredning av barnets behov	319
5.7.3	Barnets egne uttalelser	320
5.7.4	Spørsmål som burde vært utredet	320
5.7.5	Oppfølging av tiltakene	321
5.7.6	Helhetsinntrykk	321
5.8	Oppsummering	323

Kapittel 6 Foreldrenes valg eller barnets rett? 330

6.1	Samtykke som rettsgrunnlag	330
6.1.1	Frivillighet og tvang	330
6.1.2	Hva er samtykke?	333
6.1.3	Krav til et gyldig samtykke	336
6.1.3.1	Innledning	336
6.1.3.2	Personell kompetanse	337
6.1.3.3	Prosessuell kompetanse	340
6.1.3.4	Rett til informasjon	341
6.1.4	Hvem skal samtykke?	343
6.1.4.1	Hjelpetiltak i hjemmet	343
6.1.4.2	Hjelpetiltak utenfor hjemmet	344
6.1.4.3	Barnets samtykkekompetanse	345
	Retten til å nekte tiltak	345
	Retten til å samtykke i tiltak på tvers av foreldrenes vilje	345
6.1.4.4	Rett til «skilsmisse» fra foreldrene?	349
6.2	Hjelpetiltakenes tvangspotensial	351
6.3	Relativisering av samtykkekravene?	354
6.4	Samtykke i undersøkelsen	358
6.5	Samtykke og samarbeid som hinder for hjelp til barnet	358
6.5.1	Innledning	358
6.5.2	Saken blir henlagt før tiltak	359
6.5.3	Iverksatte tiltak stanses	360
6.5.4	Iverksetting av mildere tiltak	361
6.6	En materiell rett til hjelpetiltak?	363
6.6.1	Rettighetsbegrepet	363
6.6.1.1	Innledning	363
6.6.1.2	Den nasjonale tilnærming	363
6.6.1.3	Den menneskerettslige tilnærming	367
6.6.2	Retten til vern og omsorg etter barnekonvensjonen artiklene 3 nr. 2 og 19	369
6.6.2.1	Retten til omsorg, artikkel 3 nr. 2	369

6.6.2.2	Retten til vern mot omsorgssvikt, mishandling, overgrep og annen fysisk eller mental skade, artikkel 19 nr. 1	371
6.6.3	Oppsummering	372
6.6.4	Retten til hjelp etter bvl. § 4-4.	374
6.6.4.1	Innledning	374
6.6.4.2	Definering av rettighetssituasjonen	375
6.6.4.3	Uklart innhold	375
6.6.4.4	Rett til tvang	375
6.6.4.5	For mange meningsberettigede	378
6.6.4.6	Rettigheter uheldig for de mest sårbare.	380
6.6.4.7	Loven er god nok.	381
6.6.4.8	Departementet opprettholder sitt standpunkt	381
6.6.4.9	Bvl. § 4-4 kvalifiserer som rettighetsbestemmelse	383
6.6.5	Rett til erstatning for barnevernets unnlatelser	384
6.6.5.1	Innledning	384
6.6.5.2	Erstatningsansvar fastslått	385
6.6.5.3	Erstatningsansvar ikke fastslått	390
6.6.6	Forholdet mellom barnevernloven og barnekonvensjonen	396
6.6.7	Lovendring nødvendig	397
Kapittel 7	Avslutning	399
7.1	Om prosessen	399
7.2	Barnets rettslige stilling	401
7.2.1	Barnets rett til hjelp	401
7.2.2	Barns rett til deltakelse	406
7.2.3	Barnets prosessuelle stilling for øvrig	408
7.3	Barnets faktiske stilling	409
7.4	Barneperspektivet.	411
Vedlegg		
	Saksresymeer	414
	Litteratur.	445
	Offentlige dokumenter	455
	Domsregister	461
	Lovregister	463
	Stikkordregister	466